

PHÁT HUY HỆ GIÁ TRỊ VIỆT NAM PHỤC VỤ PHÁT TRIỂN ĐẤT NƯỚC TRONG BỐI CẢNH MỚI

TRƯỜNG CỘNG HÒA* -
CAO MINH CÔNG**

Phát huy hệ giá trị Việt Nam phục vụ phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế, thực chất là phát huy giá trị tích cực, phát huy mặt ưu trội, với các đặc tính cơ bản yêu nước, nhân ái, nghĩa tình, trung thực, đoàn kết, cần cù, sáng tạo; đồng thời, bổ sung những giá trị mới từ quá trình toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế: dân chủ, tự do, pháp quyền, bình đẳng, thịnh vượng, trách nhiệm, bản lĩnh cá nhân,... từ đó, khơi dậy mạnh mẽ tinh thần yêu nước, ý chí tự cường dân tộc và khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc. Điều này thể hiện rõ quan điểm, chủ trương của Đảng và Nhà nước ta luôn luôn phát huy sức mạnh tổng hợp của cả hệ thống chính trị, của nền văn hóa và con người Việt Nam... kết hợp sức mạnh dân tộc với sức mạnh thời đại; phát huy tối đa nội lực, tranh thủ ngoại lực, trong đó nguồn lực nội sinh, đặc biệt nguồn lực con người là quan trọng nhất.

Từ khóa: Hệ giá trị Việt Nam; văn hóa, con người Việt Nam; văn hóa là nền tảng tinh thần; tính hai mặt của hệ giá trị; phục vụ phát triển đất nước.

Promoting the Vietnamese value system to serve the national development in the context of globalization and international integration is, in a nutshell, to promote fine values and the strengths of key characters of patriotism, kindness, compassion, honesty, solidarity, hard-working, creativity, and additional values in the process of globalization and international integration such as democracy, freedom, rule of law, equality, prosperity, responsibility, bravery and stance, national self-reliance and aspiration to develop a prosperous and happy country. It is clearly stated in the Party's viewpoints and public policies that promote the synergy of the whole political system, Vietnamese culture and people, combination of the strengths of the nation and the time; take advantage of external resources; and maximize internal resources, especially endogenous resources, among which human resources are the most important.

Keywords: Vietnamese value system; Vietnamese culture and people; culture as the spiritual foundation; duality of the value system; to serve the national development.

NGÀY NHẬN: 15/9/2022

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 15/10/2022

NGÀY DUYỆT: 16/11/2022

1. Đặt vấn đề

Trước những thời cơ và thách thức mới, yêu cầu khách quan của sự nghiệp cách mạng nước ta là phải tiếp tục xây dựng, giữ gìn và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, thực sự là

“nền tảng tinh thần”, “động lực phát triển”. Theo đó, phát huy hệ giá trị (HGT) Việt Nam

* TS, Phân viện Trường Đại học Nội vụ TP. Hồ Chí Minh

** TS, Trường Đại học Kiểm sát Hà Nội

phục vụ phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế là một trong nội dung cốt lõi, góp phần khơi dậy khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, thịnh vượng, tạo ra sự đồng thuận của toàn dân tộc để tận dụng thời cơ, vượt qua thách thức, thực hiện thành công mục tiêu đưa nước ta trở thành quốc gia phát triển theo định hướng xã hội chủ nghĩa vào giữa thế kỷ XXI.

Việt Nam, hiện nay cũng như các quốc gia trên thế giới luôn coi trọng văn hóa, HGT văn hóa là cội nguồn của chiến lược phát triển bền vững đất nước. Văn hóa và con người được xác định vừa là mục tiêu, vừa là động lực thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội. Trong Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Đảng ta nhấn mạnh nhiệm vụ quan trọng, đó là: “Tập trung nghiên cứu, xác định và triển khai xây dựng hệ giá trị quốc gia, hệ giá trị văn hóa và chuẩn mực con người gắn với giữ gìn, phát triển hệ giá trị gia đình Việt Nam trong thời kỳ mới”...¹.

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế, chuyển đổi số hiện nay, Việt Nam ngày càng mở rộng quan hệ quốc tế, giao lưu, tiếp biến văn hóa và các giá trị với nước ngoài, cùng với đó việc nghiên cứu phát huy HGT Việt Nam phục vụ phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế là rất cần thiết và cấp bách.

2. Tính hai mặt của hệ giá trị Việt Nam

HGT được hiểu là thuật ngữ dùng để chỉ một tập hợp các giá trị, được thể hiện dưới dạng các phẩm chất, các nguyên tắc, các lý tưởng và cả các triết lý... định hướng cho hoạt động của một chủ thể với cấp độ khác nhau, có thể là một doanh nghiệp, một trường đại học, một ngành hoạt động cả trong các lĩnh vực thuộc xã hội, giáo dục, quân sự, chính trị, tôn giáo... Và cả một quốc gia.

HGT không tách rời với chủ thể và bối cảnh văn hóa, xã hội, trình độ phát triển kinh tế-xã hội. Mỗi giai đoạn nhất định của lịch sử, ở mỗi nền văn hóa hình thành và phát triển HGT được cộng đồng xã hội chấp nhận, chia sẻ. HGT được cụ thể hóa bằng những nguyên tắc ứng xử, chi phối hành động của các thành viên cộng đồng, là nền tảng góp phần ổn định, phát triển xã hội. Theo đó, HGT Việt Nam không là ngoại lệ góp phần ổn định, phát triển xã hội Việt Nam nhất là trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế hiện nay. HGT Việt Nam hôm nay là kế thừa các giá trị truyền thống tốt đẹp của con người và văn hóa Việt Nam trong lịch sử.

Trên cơ sở kế thừa các nghiên cứu đã có về giá trị của các học giả trong và ngoài nước để xác định HGT người Việt Nam, rất cần quan tâm đến các nghiên cứu của các học giả này, trong đó có những học giả cho rằng: (1) Người Việt Nam thông minh, nhưng “ít người có trí tuệ lỗi lạc phi thường”; “giàu trí nghệ thuật hơn trí khoa học, giàu trực giác hơn lý luận”; “ham học, song thích phù hoa hơn thực học”; (2) Chịu khó, thiết thực; (3) “Khi hữu sự thì cũng biết hy sinh về đại nghĩa”; (4) Ít sáng tạo, ưa bắt chước; (5) “Trọng lễ giáo, song cũng hay bài bác chế nhạo”²; hay một nghiên cứu khác khái quát về giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam gồm 7 giá trị tinh thần cốt lõi, đó là: “yêu nước, cần cù, anh hùng, sáng tạo, lạc quan, thương người, vì nghĩa”³; hoặc “Chẳng thấy nơi nào trên thế giới một dân tộc cần cù như vậy. Khả năng chịu đựng của họ rất cao, ít kêu ca về nỗi đau đớn của mình”. “Có đầu óc thực tế có khi đến lạ lùng, quyết định chiều hướng tâm hồn của họ”. “Người Việt có chất nghệ sỹ nhiều hơn khoa học. Họ nhạy cảm hơn là có lý tính”...⁴.

Tại Hội nghị Trung ương 4 (khóa VII) về văn hóa văn nghệ năm 1993 cũng nhấn

manh: xây dựng con người Việt Nam về trí tuệ, đạo đức, tâm hồn, tình cảm, lối sống, có nhân cách cao đẹp, có bản lĩnh vững vàng ngang tầm sự nghiệp đổi mới đất nước, mau chóng bắt kịp xu thế phát triển của thời đại. Quan điểm này tiếp tục được bổ sung, phát triển trong Nghị quyết Trung ương 5 (khóa VIII) năm 1998 là những giá trị bền vững, tinh hoa của cộng đồng các dân tộc Việt Nam được vun đắp nên qua hàng nghìn năm đấu tranh dựng nước và giữ nước, trong đó: “Lòng yêu nước nồng nàn, ý chí tự cường dân tộc; tinh thần đoàn kết; ý thức cộng đồng gắn kết cá nhân, gia đình - làng xã - Tổ quốc; lòng nhân ái; lòng khoan dung; trọng nghĩa tình; trọng đạo lý; đức tính cần cù; sự sáng tạo trong lao động; sự tinh tế trong ứng xử; tính giản dị trong lối sống”⁵. Nghị quyết Trung ương 9 (khóa XI) năm 2014 khẳng định lại các giá trị: (1) Yêu nước; (2) Nhân ái, nghĩa tình; (3) Trung thực; (4) Đoàn kết; (5) Cần cù, sáng tạo.

Như vậy, từ khía cạnh vai trò của HGT đối với sự phát triển của xã hội, có thể thấy rằng hệ thống mặt ưu trội, tích cực trong HGT của người Việt Nam gồm:

- (1) Tinh thần yêu nước nồng nàn;
- (2) Độc lập, tự chủ;
- (3) Ý chí tự cường dân tộc;
- (4) Tinh thần đoàn kết và ý thức cộng đồng;
- (5) Sự khoan dung, lòng nhân ái, vị tha;
- (6) Lao động cần cù, sáng tạo;
- (7) Trọng dân, trọng giáo, trọng đạo đức;
- (8) Khát vọng hòa bình;
- (9) Khát vọng bình đẳng và công bằng,...

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập hiện nay, HGT nêu trên cần tiếp tục là cơ sở để Việt Nam lựa chọn con đường, mô hình phát triển kinh tế - xã hội vì một Việt Nam dân giàu, nước mạnh, xã hội dân chủ, công bằng, văn minh và cũng cần đòi hỏi: “,...

khởi dậy được khát vọng phát triển đất nước, phát huy ý chí, sức mạnh đại đoàn kết dân tộc kết hợp sức mạnh thời đại...”⁶. Mặt khác, HGT trên góp phần khai thác, mở rộng giao lưu hợp tác với nước ngoài, ở đó HGT nội tại của Việt Nam đóng vai trò quyết định sự phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế hiện nay.

Việc xây dựng, phát huy mặt ưu trội, tích cực HGT Việt Nam phục vụ phát triển đất nước như một tất yếu khách quan và ở đó tinh thần yêu nước hay ý chí tự cường dân tộc sẽ góp phần hiện thực hóa khát vọng xây dựng một Việt Nam hùng cường, thịnh vượng. Hơn thế nữa, ý chí tự cường dân tộc hun đúc nên những người Việt Nam hiện đại thêm yêu quê hương, yêu đất nước mình, xây dựng thương hiệu quốc gia trong bối cảnh phát triển kinh tế số, chuyển đổi số trong dòng chảy toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế.

HGT với chức năng xã hội trong thời đại mới cũng có sự điều chỉnh, định hướng tư tưởng, thái độ, hành vi con người, do vậy, HGT này sẽ ngấm sâu vào từng người, vào ngõ ngách của đời sống tinh thần xã hội, làm cho việc hoạch định chính sách, nhu cầu phát triển kinh tế hay sự biến cải về đạo đức xã hội... cũng không nằm ngoài những ảnh hưởng và tác động của giá trị. Chính vì vậy, HGT của Việt Nam hiện nay, đó là sản phẩm được chắt lọc từ đời sống, từ thực tế, thực tiễn cuộc sống hiện nay. Trước bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế, chuyển đổi số thì việc xây dựng, phát huy HGT Việt Nam là tất yếu để nhằm phục vụ phát triển đất nước.

Tuy nhiên, chính trong bối cảnh này, sự biến đổi HGT Việt Nam đang có những biến động như là tất yếu của quá trình phát triển, nó đặt ra nhiều vấn đề cần chú ý và đặc biệt quan tâm đến mặt hạn chế, mặt tiêu cực,

thậm chí bao gồm cả sự đảo lộn và khủng hoảng giá trị...

Trong báo cáo của Bộ Giáo dục và Đào tạo tại Hội thảo khoa học: “Hệ giá trị văn hóa và hệ giá trị chuẩn mực con người Việt Nam thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế” năm 2018 nêu rõ những vấn đề về sự suy giảm, thay đổi thang bậc ở một số giá trị truyền thống; sự mai một, phai nhạt, suy thoái một số giá trị vốn được coi trọng như tiết kiệm, cần cù, giản dị, khiêm tốn, nhẫn nhịn, chung thủy... thậm chí xuống cấp về đạo đức, tha hóa con người; hiện tượng lệch lạc về giá trị và sự giả dối được coi là bình thường; tình trạng suy giảm niềm tin, đổ vỡ niềm tin. Trong báo cáo cũng đánh giá bảng giá trị cộng đồng và cho thấy: “vị trí của danh và thực, của lao động và sự giàu có, của địa vị và tài năng, của tiền bạc và tình người, của thói phô trương và đức khiêm tốn, của sự vô cảm và lòng vị tha,... đã lệch lạc đến mức đáng ngại”⁷.

Ngày 04/6/2020, Bộ Chính trị đã ra kết luận đánh giá quá trình thực hiện Nghị quyết số 33-NQ/TW ngày 09/6/2014 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa X) về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước, trong đó chỉ rõ: “Việc xây dựng hệ giá trị văn hóa và hệ giá trị chuẩn mực của con người Việt Nam thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế chưa đạt được mục tiêu đề ra. Đạo đức, lối sống có mặt xuống cấp đáng lo ngại. Môi trường văn hóa có những mặt chưa thực sự lành mạnh”. Điều này thể hiện vai trò của văn hóa trong xây dựng con người chưa được xác định đúng tâm, còn có chiều hướng coi trọng chức năng giải trí đơn thuần; môi trường văn hóa, xã hội tiếp tục bị ô nhiễm bởi các tệ nạn xã hội, tham nhũng, tiêu cực;... “Chưa có giải pháp hữu

hiệu để ngăn chặn, đẩy lùi sự xuống cấp nghiêm trọng về một số mặt văn hóa, đạo đức, lối sống, gây bức xúc xã hội”⁸.

Có thể nói, *một mặt*, HGT Việt Nam có nhiều chuẩn mực mang tính phổ quát, tiệm cận với thế giới, có không ít điểm sáng được thế giới ca ngợi, *mặt còn lại* cũng có nhiều bất cập, hạn chế. Trong khi những giá trị ưu trội, tích cực, những giá trị kỳ vọng được đề cao, được tôn vinh nhằm định hướng tư tưởng và hành vi con người, thường không đạt được kết quả bao nhiêu, thì ngược lại, cái tiêu cực, cái xấu, cái ác, cái bất hợp lý vẫn song song tồn tại và đây chính là tính hai mặt của HGT. Thực trạng HGT Việt Nam đang tồn tại như vậy.

3. Giải pháp phát huy hệ giá trị Việt Nam trong thời đại mới - thời đại toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế

Muốn phát huy HGT Việt Nam phục vụ phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế để nhằm phát triển bền vững đất nước, bên cạnh xây dựng các giá trị cốt lõi trong HGT chuẩn mực của con người Việt Nam, chúng ta cần thực hiện một số giải pháp cụ thể sau:

Thứ nhất, tăng cường tuyên truyền, giáo dục, bồi dưỡng tính ưu trội của HGT Việt Nam, đòi hỏi được lồng ghép các chương trình đào tạo, bồi dưỡng, đồng thời cần xây dựng bộ tiêu chí của HGT vừa kế thừa được các tiêu chí truyền thống đang còn tác dụng tích cực, ưu trội, vừa phù hợp điều kiện đất nước hôm nay và phù hợp với xu thế toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế một cách ngắn gọn, dễ nhớ, dễ hiểu, dễ vận dụng, thiết thực, khả thi, đồng thời, chống giáo điều, xa rời hiện thực cuộc sống.

Thứ hai, về nguyên tắc, xây dựng, phát huy hiệu quả các giá trị mang tính cốt lõi, trọng tâm, trọng điểm; bám sát điều kiện

thực tiễn Việt Nam; kế thừa có chọn lọc các giá trị truyền thống còn phù hợp. Với tinh thần kế thừa biện chứng - kế thừa có phê phán, đồng thời chống, tránh phủ định sạch trơn, kế thừa “bè nguyên” HGT truyền thống.

Những giá trị tốt đẹp, ưu trội phải được củng cố, phát triển và ngược lại, những giá trị tiêu cực, lỗi thời cần sàng lọc, gạt bỏ; tiếp thu, bổ sung những giá trị tinh hoa của nhân loại, những giá trị mới của thời đại để làm giàu có HGT Việt Nam nhằm phục vụ Tổ quốc, phụng sự Nhân dân trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế, chuyển đổi số hiện nay.

Thứ ba, trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế, đặc biệt xây dựng nền kinh tế số, chuyển đổi số hiện nay,... HGT Việt Nam có xu hướng biến đổi hết sức nhanh chóng, chính trong quá trình ấy văn hóa truyền thống xói mòn, thậm chí khủng hoảng HGT, cái mới chưa xong, chưa được định hình vững chắc trong khi cái cũ, lạc hậu còn tồn tại, con người mất phương hướng trong việc lựa chọn giá trị. Theo đó, cần phải chú ý giải pháp “vượt gộp”: cải tạo với năng động hóa giá trị truyền thống sang giá trị hiện đại thông qua những hình thức và mức độ khác nhau như thay đổi cấu trúc, nội dung. Ví dụ: chuyển đổi giá trị yêu nước, (tức là từ chống ngoại xâm); yêu nước, (tức là nỗ lực phát triển kinh tế, làm giàu cho bản thân và xã hội)⁹. Hơn nữa, bổ sung những giá trị phổ quát của thời đại:

- (1) Công bằng, bình đẳng, tự do;
- (2) Dân chủ, pháp quyền và quyền lợi cá nhân;
- (3) Khoa học và sáng tạo;
- (4) Ý chí và khát vọng phát triển;...

4. Kết luận

Với tinh thần, HGT Việt Nam là nền tảng tinh thần của xã hội Việt Nam, là mục tiêu,

là động lực phát triển của Việt Nam, đòi hỏi chúng ta sẽ phải xây dựng một HGT có tính “vượt gộp” so với kinh tế - xã hội.

Để đáp ứng được yêu cầu phát huy HGT Việt Nam phục vụ phát triển đất nước trong bối cảnh toàn cầu hóa, hội nhập quốc tế ở Việt Nam, *một mặt*, cần xây dựng và tổ chức thực hiện đồng bộ một HGT như phần giải pháp đã đề cập. *Mặt khác*, tiếp tục xây dựng một nền văn hóa tiên tiến, mang bản sắc dân tộc được Đảng và Nhân dân ta xác định là một trong các đặc trưng cơ bản của chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam. Quá trình xử lý một cách khoa học các mối quan hệ hữu cơ giữa truyền thống văn hóa và tính hiện đại của văn hóa, giữa văn hóa dân tộc và văn hóa thời đại nhằm xây dựng một nền văn hóa Việt Nam vừa có tính kế thừa, vừa có tính sáng tạo, chắt lọc những tinh túy của văn hóa dân tộc kết hợp văn hóa thế giới □

Chú thích:

- 1, 6, 8. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. Tập I*. H. NXB Chính trị quốc gia Sự thật, 2021, tr. 143, 14, 84 - 85.
2. Đào Duy Anh. *Việt Nam văn hóa sử cương*. H. NXB Hội Nhà văn, 2000, tr. 25.
3. Trần Văn Giàu. *Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam*. H. NXB Chính trị quốc gia, 2011.
4. Nguyễn Văn Huyền. *Văn minh Việt Nam. Tập 2*. H. NXB Khoa học Xã hội, 2003, tr. 763 - 770.
5. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Nghị quyết Hội nghị lần thứ năm Ban Chấp hành Trung ương khóa VIII*. H. NXB Chính trị quốc gia, 1998, tr. 56.
7. *Xây dựng hệ giá trị văn hóa và con người Việt Nam*. <https://bvhttdl.gov.vn>, ngày 18/11/2021.
9. Đào Đình Thuởng. *Vai trò của văn hóa đối với quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở Việt Nam hiện nay*. H. NXB Giao thông Vận tải, 2015, tr. 151.